

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 163, GOD. X, BEOGRAD, UTORAK, 15. SEPTEMBER 2015.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeci broj izlazi 20. oktobra

MIXER

Piše: Rigels Halili

MI, SINOVI NACIJE

Intelektualci kao generatori albanskih i srpskih nacionalnih ideja i programa

Ovaj rad je posvećen ulozi intelektualaca, posebno akademске elite, u procesu formiranja, očuvanja i primene nacionalnih ideja i političkih programa kod Albanaca i Srba. Fokusirač se na dva dokumenta koja se, kako nastojim da pokažem, mogu posmatrati kao simboličke reprezentacije duge tradicije misli i ideja u srpskim i albanskim naučnim i intelektualnim krugovima. Ti dokumenti su: Memorandum Srpske akademije nauka i umetnosti (SANU), koji se u javnosti pojavio 1986. godine, i mahom nepoznata Platforma za rešenje albanskog nacionalnog pitanja koju je Albanska akademija nauka (AAN) iznala 1998. godine. Za one koji se bave raspadom komunističke Jugoslavije Memorandum SANU postao je jedna od onih zgodnih fraza, neka vrsta metafore koja sumira samu suštinu srpskog nacionalizma, početak puta koji je vodio u rat, razaranje zemlje i bezbrojne ljudske tragedije. A zapravo, vrlo često Memorandum se čak i ne citira, činjenice su isprevrtane i sadržaj je pojednostavljen do besmisla. S druge strane, Platforma AAN nije tako poznata i koliko znam još nije bila predmet nijedne ozbiljne naučne analize. Stoga se čini prikladnim upoznati se detaljnije s pozadinom njenog nastanka i njenim sadržajem.

PLATFORMA ALBANSKE AKADEMIJE NAUKA

Platforma AAN, kao i Memorandum SANU, došla je na svet kao rezultat inicijative intelektualaca. Naravno, priprema ovog dokumenta bila je reakcija na događaje na susednom Kosovu. Ipak, kao što sugerise izveštaj Međunarodne krizne grupe, mogao je to biti i svestan pokušaj da se restaurira ugled Akademije, drastično narušen posle pada komunističkog režima u Albaniji (ICG, 2004, 11). Takva interpretacija se čini smislenom, uvezvi u obzir da nova demokratska vlada nije pokazivala naročitu želju da finansira AAN, pošto ju je smatrala za uporište starog režima. Ali situacija se promenila kada je 1998. godine Socijalistička partija ponovo osvojila vlast, a nova vlada predložila novo Predsedništvo AAN. U intervjuu za nedeljnik *Klan*, Ylli Popa, predsedavajući Predsedništva AAN, objasnio je proces pripreme Platforme. Kad je Skupština AAN posle diskusije prihvatiла prvu verziju, tekst su dobili i viđeniji intelektualci u Albaniji, Makedoniji i na Kosovu. Posle razmatranja njihovih primedbi i sugestija, objavljena je konačna verzija teksta, na albanskom, engleskom i francuskom jeziku (www.revistakan.com/arshiv2/216/popa.asp). Važno je da se u Popinoj izjavi primeti naglašavanje sve-albanske diskusije o tekstu Platforme, koje podvlači ambiciju njenih autora da budu glas nacie.

Boris Čelar: Prijedlog za spomenik antifašizmu, FALŠ festival, Šibenik, septembar 2015.

završava se u Prevezi. Treba napomenuti da autori koriste isključivo albanske oblike ovih imena, npr. Shkup a ne Skoplje, Manastir a ne Bitola, Janina a ne Ioannina. Ova tendencija se naročito pokazuje u upotrebi oblika Kosova a ne Kosovo u čitavom dokumentu. Ovo nije samo semantički, već pre svega politički izbor, jer se isti oblik upotrebljava i u engleskom prevodu Platforme. Uzgred, ovo dobro korespondira sa upotrebot oblika „Kosovo i Metohija“ u engleskom prevodu Memoranduma SANU. Autori Platforme uvažavaju činjenicu da na ovoj teritoriji istorijski nisu živeli samo Albanci, ali prateći liniju zvanične istoriografije u komunističkoj Albaniji posle Drugog svetskog rata naglašavaju da su ne-albanske zajednice bile tek „manjinska ostrva na otvorenom albanskom moru“ (ibid, 6). U dokumentu se ponavlja

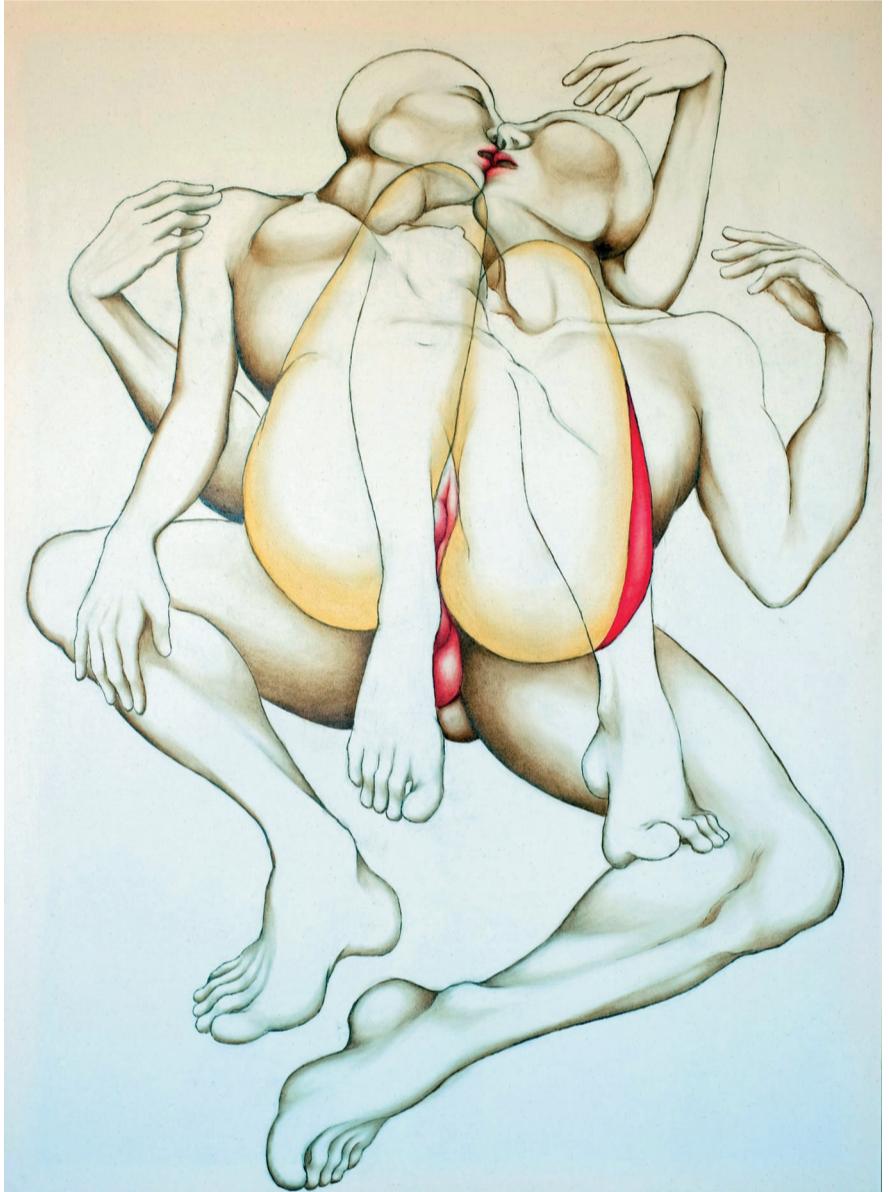
stvo i autohtonost Albanaca na Kosovu. Dalje, autori označavaju Veliku seobu Srba 1689/1690 kao istorijsku izmišljotinu. Nazivaju apsurdnim srpske tvrdnje da su albanski muslimani u pokrajini sarađivali sa otomanskim vlastima ili namerno uništavali srpske manastire. Istina je upravo suprotna, naglašavaju oni, albanske porodice su istorijski bile čuvari srpskih manastira. Nasuprot tome, zaključuju autori, srpski srednjevekovni vladari koji su „okupirali Kosovo“ uništili su svaki spomenik drevne albanske kulture i religije (ibid, 7-8). Kosovo je uvek bilo centar albanskog otpora Turcima, nastavljaju autori. Navode katoličkog nadbiskupa Pjetëra Bogdanića kao organizatora ustanka iz 1689. godine, ali odmah dodaju da se nisu samo katolici borili protiv Turaka, već i muslimani, kao što je bio

slučaj u ustanku iz 1844. godine, koji je predvodio Derviš Cara. Kosovo je postalo centar albanskog nacionalnog pokreta za vreme Prizrenске lige, i takav status je podržao sve do opštег ustanka 1912. godine, koji je direktno postavio scenu za izbijanje Prvog balkanskog rata. Autori Platforme ističu da su se među delegatima koji su se 28. novembra 1912. godine okupili u Valoni i proglašili nezavisnost Albanije nalazili predstavnici svih regiona u kojima žive Albanci, „uključujući Kosovo, Makedoniju i Čameriju“. Oslabljeni stalnim ustancima, Albanci nisu bili u stanju da zaustave napredovanje srpskih i grčkih armija, prema Kosovu, odnosno Čameriji i južnoj Albaniji. Bez ikakve sumnje, naglašavaju autori, odluke sa konferencije velikih sila u Londonu 1913. predstavljaju veliku traumu za Albance, pošto su Kosovo, delovi Makedonije i Čamerije ostali izvan novonastale albanske države. Ove odluke autori nazivaju velikom nepravdom prema „drevnom naciju“, koja je preživela brojne i neprekidne istorijske bune.“ Te odluke su rezultirale masovnim proterivanjem i prisilnim migracijama Albancima sa Kosova i iz Makedonije u Tursku, dok simbolični kraj ove duge linije patnji i represije predstavlja „biblijski egzodus Čama“ na kraju Drugog svetskog rata (ibid, 11).

U Drugom svetskom ratu Albaniju su okupirali italijanski fašisti a zatim i nemacki nacisti, tako da ujedinjenje Kosova sa Albanijom nije bio moguće. U stvari, tvrde autori, teritorije naseljene Albancima bile su podeljene između Italije, Nemacke i Bugarske. Oni se slažu da su novi okupacijski režimi za kosovske Albance znaci li oslobodenje od „genocidne srpske vladavine i beogradskog gušenja albanskih nacionalnih prava“ (ibid, 13). Ali to ne znači da su Albanci bili saradnici fašističkih i nacističkih okupatora. Upravo suprotno, naglašavaju autori, antifašističke snage su brojale više od 70.000 ljudi u Albaniji i oko 50.000 na Kosovu. To dokazuje da su bez osnova optužbe da je Albanija 1940. godine ratovala protiv Grčke. Shodno tome, deportacija Čama iz Grčke bila je, prema njima, nelegitiman nasilan čin. „Čamsko pitanje je još uvek otvoreno i zahteva rešenje“, zaključuju autori (ibid, 14-16).

Ipak, autori Platforme fokusirani su pre svega na Kosovu. Prvo objašnjavaju albansku poziciju u komunističkoj Jugoslaviji. Krajem Drugog svetskog rata odigrao se jedan od ključnih dogadaja, konferencija u Bujanu 1. januara 1944. godine. Albanski predstavnici iz svih krajeva Kosova su tada odlučili da će po završetku rata stanovništvo Kosova imati pravo da bira, u skladu sa pravom na samoopređeljenje. Takođe su izrazili volju za ujedinjenje sa Albanijom. Ali, pošto se rat završio, novopostavljene „srpske vlasti“ su odbacile Rezoluciju iz Bujana i Kosovo je ostalo u Srbiji. Albanci u novoj Jugoslaviji nisu dobili svoju republiku, iako su bili duplo brojniji od Makedonaca i šest puta brojniji od Crnogoraca. Tako se nejednak položaj Albanaca u predratne Jugoslavije nastavio i posle Drugog svetskog rata (ibid, 17-18).

Sada se autori Platforme još jednom okreću problematikama sa srpskom istoriografijom, koje su se već više puta pojavljivale u publikacijama Albanske akademije nauka. Odbacuju teoriju po kojoj se Albanci masovno doseljavaju na Kosovo tek posle 1689./90. i ističu albansku autohtonost u ovoj regiji, a osnova te tvrdnje je direktna povezanost Dardanaca, ilirskega plemena za koje se zna da je naseljavalo Kosovo, i savremenih Albanci. Dodaju da Kosovo nikako nije moglo da bude kolevka srpske srednjevjekovne države, jer je njena ekspanzija prema ju-

→ Milo (Jabuka), autorka: Chrisanthy Palantza ←

¹ Ova ideja se prvi put pojavljuje u spisu članova Centralne komisije za obranu prava albanskih nacionalnosti u Istanbulu 1877. godine. Ona zatim ulazi u program Prizrenске lige i tako postaje centralni element albanskog nacionalnog pokreta. Takav vilajet je na kraju i formiran 4. septembra 1912. godine, ali je raspušten samo mesec dana kasnije, početkom Prvog balkanskog rata. Vidi: Pollo, Buda, 1965, 125.

² Ova regija je deo Epira i proteže se južno od današnje albansko-grčke granice, duž jonske obale do Preveze. Stanovnici ove oblasti se prema grčkom obliku imenuju Čamidi (Chamides). Odnosno Čami prema albanskom. Iličku imenuju Zeleni (Zelena). Čami prema njihovim selima, na osnovu optužbi da su tokom rata sarađivali sa Italijanima i Nemcima. Neki Čami jesu učestvovali u okupacijskoj administraciji, ali je ova činjenica poslužila kao opravdavanje da se celokupna populacija protera u Albaniju. „Čamsko pitanje“ je postepeno oživelo posle pada komunističkog režima u Albaniji i ostalo je goruća tačka u albansko-grčkim odnosima.

³ Konferencija je trajala od 31. decembra 1943. do 2. januara 1944. godine. Datum u tekstu je naveden ili zato što je tada prihvaćena i potpisana Bujanska rezolucija, ili je jednostavno u pitanju nedostatak znanja. To bi zapravo bilo razumljivo, jer je ovaj istorijski događaj postao deo opštег znanja tek ranijih desetih godina dvadesetog veka, ranije objavljene knjige ne po beleži. Autori Platforme ne pominju još jednu značajnu činjenicu. Među komunističkim delegatima na konferenciji bilo je i Srbia i Crnograca. Tako je u komisiji koja je izabrana na konferenciju Pavle Jovićević bio potpredsednik, a Milan Žečar član.

⁴ Konferencija je trajala od 31. decembra 1943. do 2. januara 1944. godine. Datum u tekstu je naveden ili zato što je tada prihvaćena i potpisana Bujanska rezolucija, ili je jednostavno u pitanju nedostatak znanja. To bi zapravo bilo razumljivo, jer je ovaj istorijski događaj postao deo opštег znanja tek ranijih desetih godina dvadesetog veka, ranije objavljene knjige ne po beleži. Autori Platforme ne pominju još jednu značajnu činjenicu. Među komunističkim delegatima na konferenciji bilo je i Srbia i Crnograca. Tako je u komisiji koja je izabrana na konferenciju Pavle Jovićević bio potpredsednik, a Milan Žečar član.

gu počela tek krajem 12. veka. Albanci su oduvek prisutni na Kosovu, što dokazuju i prezimena sa albanskim korenom i slovenskim sufisom. Kako svedoče brojni izvori, Albanci su bili većina na Kosovu i pre „takozvane velike seobe Srba“ iz ovih krajeva 1689. Zato, „tvrdnje srpske vlaste o njihovom istorijskom pravu na Kosovu je uvek bilo i uvek će biti organski deo albanske nacije“ (ibid, 19-21).

Ova izjava otvara prostor za raspravu o položaju Albancaca u komunističkoj Jugoslaviji. Autori tvrde da su se teritorije naseljene albanskim stanovništvom, tj. nekadašnji Kosovski vilajet, u Jugoslaviji suočile sa daljim usitnjavanjem, što oni nazivaju „trećem velikom podelom“. Južni deo je dodeljen Republici Makedoniji, doline Medveđe, Bujanovca i Preševa su prisajedinjene Republici Srbiji, dok se severni deo otisao Republici Crnoj Gori (ibid, 23). Prema njihovom mišljenju, Albanci su u Jugoslaviji i naročito na Kosovu živeli u užasnim uslovima. Samo tokom pedesetih i šezdesetih godina dvadesetog veka, „zbog srpske genocidne politike ubijeno je više od 50.000 ljudi, a oko 300.000 je bilo prisiljeno da napusti Jugoslaviju“ (ibid, 24).

Značajniji meri, jer je u vreme nastanka Platforme ova organizacija još uvek bila obavijena velom tajne i misterije, već apeluju na Velike Sile da obrate pažnju na činjenicu da kosovska kriza ima duboke istorijske, ekonomski, socijalne i kulturne korene. Ali, pre svega: „ovo je pitanje nepravedno podeđene nacije“ (ibid, 32-33).

Istoriski i politički kontekst na kraju 20. veka mnogo je složeniji od onog u kom se albansko nacionalno pitanje pojavilo, zaključuju autori. Onda su sve zemlje naseljene Albancima bile deo Osmanskog carstva, danas su podeđene između pet država, što znači da bi ostvarenje cilja predaka iz nacionalnog pokreta podrazumevalo promenu granica četiri međunarodno priznate nacionalne države na Balkanu. Uz dozu gorskog realizma, autori primećuju da je teško postići takav razvoj događaja, da to predstavlja „prepreku za naše nacionalno pitanje koja se teško može prevazići bez podrške međunarodnog faktora“ (ibid, 34).

Pod uticajem događaja sa Kosova, oni prizivaju vojnu intervenciju da bi se sprečila humanitarna katastrofa. Budući status pokrajine trebalo bi da bude rešen na osnovu principa o samoopređeljenju. Ipak, to treba postići isključivo demokratskim i miroljubivim sredstvima koja odgovaraju modernim evropskim standardima. Dalje se ističe da je trajno rešenje kosovskog pitanja usko povezano sa položajem Albancima u Makedoniji, koji su na toj teritoriji prisutni u istorijskom kontinuitetu čine, 35% ukupnog stanovništva“ (ibid, 49).

U ovom kontekstu, Albanska akademija nauka predlaže sledeće mere: „priznati Republiku Kosovo kao deo Savezne Republike Jugoslavije, Albance u Makedoniji tretirati kao i Makedonce, tj. pružiti im prava konstitutivnog naroda, pomoći Albancima u Crnoj Gori da dobiju svoju autonomnu oblast, Albancima u Grčkoj garantovati pravo na nastavu na maternjem jeziku u državnim školama“ (ibid, 49).

*

Oba dokumenta i tok ideja koje sadrže pokazuju zapanjujuću strukturu sličnost, koja se sastoji od a) demonizacije *drugog*, b) viktimizacije *nas*, i c) predstavljanja *našeg* pogleda na stvari kao prirodnog, normalnog, stoga normativnog, dok je *njihovo* viđenje lažno i pogrešno, neprirodno i neobavezujuće. Ako bismo analizu sveli na istoriju Kosova, lako bi se moglo doći do zaključka da ova dokumenta predstavljaju jednostrano videće, koje daje prevenstvo samo jednoj strani dok drugu potpuno isključuje. Takav izbor ima jasne političke implikacije, jer nastoji da legitimise i/ili opravda političke potewe iz prošlosti i one koje vidimo kao potrebne u budućnosti.

Dok je Platforma ostala gotovo nepoznata srpskim naučnicima, Memorandum su analizirali najpre intelektualci s Kosova, a zatim i oni iz Albanije. Možda je ovaj trend ustanovio Fehmi Agani (Fehmi Agani), vodeći kosovski sociolog koji se školovao u Beogradu i verovatno jedna od vodećih političkih ličnosti koja je osmisliла nenasilan albanski pokret desetdesetih godina prošlog veka. Agani je metod korišćen u Memorandumu ocenio kao „podlu kontinuiranu žalopuku nad tragičnom sudbinom srpskog naroda“, koja odbacuje razum a obraća se jedino emocijama (Agani, 1994, 141).

Viktimizacija srpskog naroda i optuživanje Albancaca da protiv kosovskih Srbaca vode otvoreni rat, po Aganijevom mišljenju, značili su objavu rata. I on je zaključio da je jedino zahvaljujući trezrenom pristupu kosovskih Albanaca, koji su prigurali miroljubive oblike otpora, izbegnuti tragediji slična onoj koja se dogodila u drugim delovima Jugoslavije (isto, 150). Naposletku, tragedija se dogodila i sam Agani je bio jedna od njihen žrtava. Mogu samo da se pitam da li bi primetio da se, i poređ razlika u tonu, njegove reči mogu isto tako primeniti i na tekst Platforme. Zamišljam kako bi se on mogao složiti sa Nebojom Popovim da „umesto da posmatramo nacionalizam u upoštenom smislu kao proizvod sudbine ili prirode koji može biti dobar ili zao, pre bi trebalo da proučavamo njegove istinske početke i to kako on postaje ideologija konflikta“ (Popov, 2000, 1). Upravo bih takvoj vrsti razumevanja želeo da doprinesem ovim člankom ■

Ni Badinterova komisija niti Mirovna konferencija o Jugoslaviji niti Albancima priznale pravo na samoopređeljenje, nastavljaju autori, iako oni čine 90% kosovskog stanovništva. Suočavajući se sa represijom, ako ne i otvorenim terorom, Albanci su se masovno uključivali u pokret koji je pokušavao da probleme u pokrajini rešava isključivo mirnim putem. Beogradske vlasti su odbacile albanske zahteve, što je uz nesposobnost međunarodne zajednice dovelo do izbijanja oružanog sukoba i do jačanja Oslobođilačke vojske Kosova. Autori se ne bave samom OVK-u

Tekst je nastao u okviru projekta „Figura neprijatelja – preosmišljavanje srpsko-albanskih odnosa“ koji KPZ Beton kao partner realizuje sa Institutom za filozofiju i društvenu teoriju, uz podršku Regional Research Promotion programa (RRPP) Švajcarske agencije za razvoj i saradnju (SDC).

Prevod sa engleskog: Aleksandar Pavlović, Miloš Živanović

anticEMENT

Piše: Dalibor Plečić

SVAKODNEVICA HOROR PRIČE

Marija Pavlović, *Horor priče svakodnevice* (Matica srpska, 2015)

U okviru edicije „Prva knjiga“ Maticе srpske pojavila se zbirka *Horor priče svakodnevice* Marije Pavlović i čini mi se zavredila mnogo više pažnje nego što je sada dobila. U knjizi sedam priča, autorka nam u svakoj ponašob predstavlja po jedan od sedam smrtnih grehova i po jednog od sedam prinčeva pakla iz tradicije hrišćanske demonologije. Kroz tekstove se izrazitim intertekstualnim vezama sa filmom, književnošću, popularnom kulturom itd. Marija Pavlović nam nudi sedam posebnih pričevi, koje su svojim sadržajem smještene u savremenoj blžiji i referišu na recentne događaje. Osim ove niti, od sedam grehova i sedam prinčeva pakla, koja ide kroz celu zbirku, pripovetke nisu ničim drugim direktno povezane. Pored toga što se autorka nominalno određila za horor žanr, činjenica je da je to uradila preuzimajući ga približavajući ga književnosti imaginarnog, koja naspram literature koja prevashodno ima za cilj podražavanje realnosti, koristi mogućnosti koja ova književna vrsta nude: u kojoj se slika sveta udaljava od banalne svakodnevice. Međutim, tim udaljavanjem autorka nas nije odvela u čudesnost nekakvog alternativnog sveta bajke, skandaloznost fanstastične neobičnosti ili slično, već nam je približila našu svakodnevnicu sa svim svojim antagonistima i društvenim stranputcama.

U pričama se obilato koriste intertekstualne veze: „Lucifer – Poznati kao: Jutarnja zvezda, Mefisto, Gospodar Pakla, Zvezda Danica, Lučnoša, Venera, Palj Andeo, Đavo, Sotona, Matora Žmija, Azazel itd.“ Budući da svaka priča počinje uvodom koji je posvećen pojednom od prinčeva pakla, te da svaki od njih od sedam smrtnih grehova, mogli bismo zaključiti da nam je Pavlovićeva svakom pričom predstavila po jedan od horora smrtnih grehova. Levijatan (zavist), Lucifer (ponos), Belzebub (proždrljivost), Asmodej (požuda), Belfegor (taština i lenjost), Satana (bes), Mamom (pohlepa) ekuivalenti su sedam arhandela, sedam najviših demona u paklu, koji predstavljaju ništa drugo do svet naracije i metanaracije u komome sami živimo. Komunikacija sa imaginarnim koju nam autorka nameće nije puka desakralizacija judeohrišćanske dogme, niti je pokušaj uspostavljanja transcendentnog koda takve komunikacije. Pre bi se reklo da konstantnim intervencijama, pominjanjem poznatih savremenih licnosti iz sfera pop kultura (npr. Cold War Kids) te iz našeg političkog života (npr. Dačića), spisateljica nam pokusava reči nešto više o našem svetu kroz simeulakrumu. U toj komunikaciji po vertikalni i horizontalni, od spiska jezuita Petera Binsfelda, hrišćanske dogme, do Hjuja Hefnera i TV dnevnika, Pavlovićeva pakla smešta u naš svet, među nama samima, u fiktivnoj sprezi realnog i imaginarnog, u superpoziciji svih slojeva pojavnje realnosti. U priči „Invidia – zavist“ paralelno sa pričom o metamorfozi jednog čoveka u bijiku, na desnoj margini strane smešten je tokom linijskog stihova „Romane mesečarke“, koja je zapravo poznata po stihu *Zeleni, volim te zeleno*. Tok radnje u priči sklanjan je stihovima, pa se priča i pesmu u medusobnoj komunikaciji ogledaju, tako što uspostavljaju sadržinsku korespondenciju, što pored zanimljivog književnog postupka autorce pokazuje i isprepletenost imaginarnog, pesničkog ali i „zavistig“ kao konstantne kategorije realnog sveta. U priči „Mantis regiosa“, veoma je zanimljiv uvod i paralela između Asmodeja (požude) i porno glumački imenom Ass Mode. U priči u kojoj neviđljivi serijski ubica i silovatelj namešta tragedije koji poljubio vode do „nevinoj“ oca Makarija, autorka je čitaocu pružila podstata formativnih vratolomija u priovedanju. U fusnoti na samom početku pričevi možemo zabeležiti obraćanje autora priovedaću, priovedaću autoru, njih dvojice (ili njih dve) čitaocu, te obraćanje autora samom sebi. Vidljive su neformalne i profesionalne intervencije priovedaća na stil pisanja, i neviđljive (doslovno neviđljive) protagonisti u priči svojim postupcima i mestima pojavljujući apostrofira savremenim društvenim kontekstom u Srbiji i njegove specifičnosti. „Čudan akcenat spikera na vestima“, stanje u srpskom fudbalu itd. Posebno je simptomatična uloga popa Makarija u priči: „Dok je rutinski izgovarao ove reči tokom molitve, glasom oblikovanim godinama, provedenim na studijama bogoslovije, koji je svojom frekvencijom menjao strukturu kristala vode pravči u svetu vodici, pop Makarije razmišljaо je o bogougodnom jutru koje će mu omogućiti da provoza svoj novi motor Yamaha Stratoliner Deluxe“ (46). Autorka nam pored metaforič-

ARMATURA

Piše: Adriana Sabo

KAD SU ŽENE POSTALE OFICIRI

Svake godine sredinom septembra, srpskoj javnosti se predstavi najmlađa generacija oficira Vojske Srbije, najuspješniji među mladima koji stoje na branici otdažbine i simboličkog poretka države Srbije. Pomenuta parada svakako ima za cilj demonstraciju (simboličke) moći, ali i promociju dve državne institucije – naoružane i civilne – zaštite i sigurnosti. Uz to, autorka je u pitanju naša zemlja na brdovitom Balkanu, ne treba posebno govoriti o dugoj tradiciji ratovanja i ubijanja – jer, setimo se, rado ide Srbin u vojnike – koja je, kako nalaže Tradicija, bila rezervisana za snažniji pol. U takvom kontekstu, žene su bojnim polju mogle da pridu pre svega u svojstvu Kos

amneziju u koju zapada ovdašnje društvo, i na njih najčešće zaboravimo kada je u pitanju status žena u vojsci, kojih, kako se danas najčešće naglašava, „ima sve više“. Dakle, ideja da žena može raditi u vojsci, u Srbiji više nije novost, a jedan od razloga za ovo (ipak ne apsolutno) prihvatanje leži i u činjenici da se patrijarhalni ideološki poredak – potpomognut, dakako, liberalnim diskursom koji je i zaslужan za stupanje žena u ovu oblast – „prilagodio“ i ovoj novotariji, pronašavši u svojim okvirima adekvatno mesto za žene koje požele da iskorače iz svoje dobro poznate, „prirodne“ uloge supruge i majke.

ONA DA BRANI, ALI I DA RAĐA

U aktuelnim javnim diskursima u Srbiji, činjenica da se žene primaju u vojsku, ali i da su ove godine najbolje među mlađim oficirima/oficirkama, iskorišćena je i kao svojevrstan dokaz o „naprednosti“ i „prosvećenosti“ državnih institucija, a posebno vojske. Tako u ovom trenutku, kada smo oduševljeni/e sopstvenom humanošću prema izbeglicama sa Bliskog Istoka, isticanje činjenice da su u ovoj generaciji mlađih nuda VA najuspešnije tri mlađe žene, čini se, dolazi kao idealna „dopuna“ slici progresivne Srbije koja se na svim frontovima bori za prava manjina i ravnopravnost svih njenih građana, bez obzira na rod, rasu, seksualno opredeljenje itd. Realnost (ona koja se tiče položaja žena u vojsci, a ne humanosti prema izbeglicama) se ipak čini mnogo drugačijom, a izbor karijere u okviru Vojske Srbije, teško može tumačiti kao znak ženske emancipacije – premda sama činjenica da izbor postoji jeste rezultat borbe za prava žena.

Dozvoljavanje pripadnicama lepšeg pola da stupe u vojnu službu, a koje se u zapadnim zemljama desilo mnogo ranije nego na ovim prostorima, naime, jeste – pojednostavljeni rečeno – rezultat svojevrsnog obrta u (neo)liberalnom diskursu koji promoviše slobodu i jednakost, a koji je, upravo zahvaljujući tim vrednostima, u ženama pronašao novu radnu snagu. Kako je pisala i Nensi Frejzer (Nancy Fraser), kapitalizam je „u okrutnom obrtu sudbine“ iskoristio feminističke zahteve za pravom žena na jednakate plate i slobodan izbor zanimanja, kako bi „stekao“

saveznice – žene koje, boreći se za „slobodu“ da budu jednake sa muškarcima, zapravo podupiru sistem utemeljen na njihovoj inferiornosti. Kada je u pitanju kontekst Srbije, čini se da su primarni razlozi za odluku žena da stupe u vojsku ekonomski, a zatim i „moralne“ prirode, budući da takav izbor obezbeđuje posao po završetku školovanja ali i izvestan prestiž u društvu koje je uvek veličalo ratnički duh pojedinaca. Kako je istakla jedna od najboljih u ovoj generaciji mlađih oficira, odlučila se za studije na Vojnoj Akademiji jer ova institucija obezbeđuje najkvalitetnije obrazovanje, sigurnu budućnost, ali i zato što je vojni poziv tradicija u njenoj porodici. U tom smislu, ulazak žene u jednu potpuno maskulinu oblast kakva je vojska, iziskuje izvesno „prevazilaženje“ inferiornosti koju joj pripisuje društvo – što je čin za pohvalu – ali istovremeno od nje zahteva i ostank u okvirima granica tradicionalne ženstvenosti (i inferiornosti). Ili, pojednostavljeno rečeno: „lepo je što si dokazala da možeš sve što i tvoje muške kolege, ali se sada vrati na mesto koje ti propisuje patrijarhalno društvo (po mogućству, rodi snažne slike koje će da za tebe ratuju)“. Odnosno, dobro je znati da, u slučaju nedostatka muških naslednika koji bi nastavili porodičnu tradiciju i žena može da „uskoči“, ali se takav izuzetak može desiti samo pod sasvim određenim okolnostima.

Tako je i trima najboljim oficirkama Vojna Akademija „ponudila“ upravo ovakav kompromis: premda jesu prošle kroz rigoroznu vojnu obuku, ipak su se opredelile za finansijski smer, te će, kako na primer piše „Blic“, uprkos činjenici da umiju da rukuju raznolikim ubojitim oružjem, svoje karijere nastaviti u finansijskoj službi VS. To će im, dakako, omogućiti i da se u potpunosti ostvare kao žene u ulozi supruge i majke i time dokažu svoju moralnu ispravnost koja je mogla da bude dovedena u pitanje željom da se – odabirom vojne karijere – postave u ulogu muškarca koja im „po prirodi stvari“ ne pripada. Time je tradicionalni, patrijarhalni poredak očuvan, ali je donekle „osavremenjen“ kako bi Srbija ostala u korak sa vremenom i pokazala da je – svakako samo na papiru – raskrstila sa „nazadnim“ idejama kakve su podela poslova na muške i ženske ■

Piše: Branko Jovanović

NIŠTA NE ZNAM O MIŠI STANISAVLJEVIĆU

Ništa ne znam o Miši Stanisavljeviću
Bili u istom razredu
A ništa ne znam o Miši Stanisavljeviću
Kada je pisao o mravlјim šapama
I kada nisu umeli da ga ocene
Ništa nisam saznao o Miši Stanisavljeviću

Bilo je pesnika i iz ovog kraja
Da li su oni znali nešto više
Da li su se zabavili sinekurama
Ništa o Miši Stanisavljeviću
Da nešto kažu
I akademici ...
Ovako
Ništa o Miši Stanisavljeviću

Da sam ga sreo kad je trebalo
Zastao bih kraj njegove tezge u Bulevaru
I saznao bih nešto
Ili bih tražio bilje i korenje s njim
I znao bih nešto o Miši Stanisavljeviću
Život bi mi se promenio, ali kako?
Ovako
Ništa ne znam o Miši Stanisavljeviću

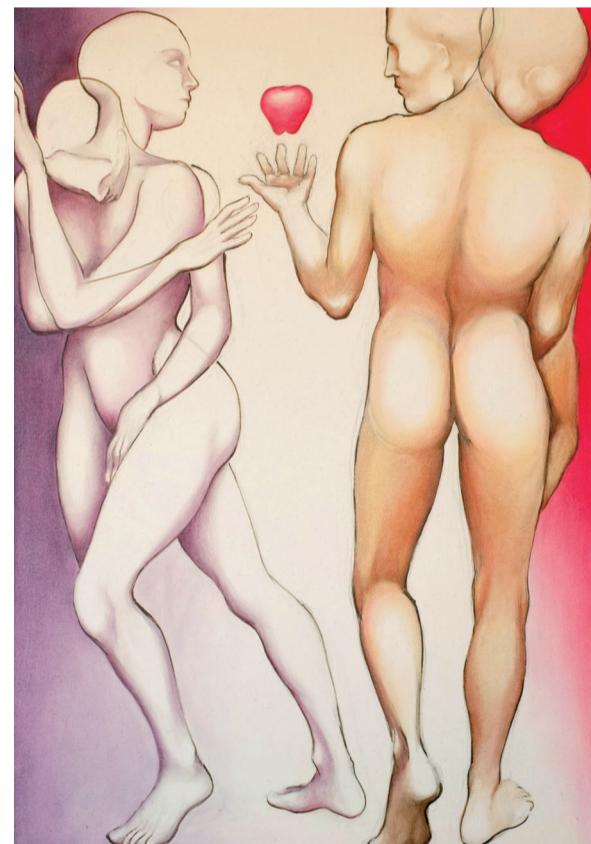
Kada sam čuo da je umro, jer
Ništa ne znam o Miši Stanisavljeviću
Pročitam na sajtu Ovčaru i druge pesme
Pristupačne bez para i davanja svoje adrese mejla
Vidim da ih je, ne znajući, cupao iz mog srca
A ne znam ništa o Miši Stanisavljeviću

Bilo je utehe u devedesetim
I Kovačevića i Lečića ali
Ništa o Miši Stanisavljeviću
Zbacio je maske svima i bacio ih u blato
Nije se čulo od pučanstva

Da li je čitao svoje stihove nekome
I da li je imao glas za to (jedva mu se sećam glasa)
A ako nije, ne pomažu tu glumci i recitatori
Moraš kao Stevan glasom da protresi zemlju
Možda, da ih je Stevan čitao
Planine bi se pomerile
Znao bih nešto o Miši Stanisavljeviću

Kada je pisao da umire kao pas
Živeo sam kao pas
A sada kad nije umro
Živim kao pas
U raskrinkanim ostacima otpacima

Ne mogu da čitam sabrana dela i ostalo
Ne znam na šta bih naišao,
Na svoje neke delove organizma
(Pa bi mi se srušila konstrukcija života),
Na neku svoju provaliju
Bolje da ništa ne znam o Miši Stanisavljeviću

VREME SMRTI I RAZONODE

lirika utoke

Piše: Predrag Lucić

Nagrdu Glišić žiri, majko,
Dade mi pa mi uze,
SUBNOR mi prijeti, srdit je jako,
Ta knjiga vrijedi čuze.

Na crnoj listi Meštrević Luka,
Priče mi guta noć,
Digla se na me motika, kuka,
Udbaš iz knjige na vrata će mi doći.

Rane, rane Luke Meštrevića
Kako da prebolim,
Kako da ga pišem, majko,
Kad ga SUBNOR živa hoće,
Kad mu svako rane soli,
A on boli ne zna da odoli?

SUBNOR-u da li po volji nije
Glavni lik u Partiji –
Kopilan što ga pop Grigorije
Sprči igumaniji?

Misli li SUBNOR pokojnog ujku
Da sam poštedit trebo?
Ubio ja sam Meštrević Luku,
Jer mi je sestru jebo.

Rane, rane Luke Meštrevića
Kako da prebolim,
Da l' da oživim ga, majko,
Pa da makar na umoru
Kresne sestru i SUBNOR-u,
Komitetu i svakom cenzoru? ■

RANE LUKE MEŠTREVIĆA

Song za vodvilj po
istoimenom romanu
Mirka Kovača